

Norrøn tid

Kompetansemål:

- * Å lese om norrøn tid, litteratur og språk
 - * Å se sammenhenger mellom tekster før og nå
-

I dette kapitlet skal du lære mer om hva som skjedde i norrøn tid. Du skal lese om vikinger og blodige slagsmål, norrøne guder og tøffe helter. Du skal også lese moderne tekster om nålevende helter. Mange av dere har sikkert tidligere lært om vikingtiden. Noen kan derfor mye om emnet, mens andre kanskje ikke vet så mye.

Vikingtiden (ca. 800–1050 e.Kr.)

Side 42 i 8B

Vi er på slutten av 700-tallet. Skip med skumle dragehoder seiler mot kysten av England, Irland og Skottland. De barske sjøfarene plyndrer klostrene for dyrebare skatter og setter bygningene i brann. De kalles vikinger og vekker frykt og avsky. Munker, nonner og prester flykter av gårde og tror at vikingangrepene er Guds straff.

Men vikingene fra nord er ikke bare brutale krigere. Mange av dem er flinke bønder som har husdyr og egne gårder. De er også dyktige handelsmenn og håndverkere og kan bygge svært sjødyktige skip. Med årer og seil kan disse skipene krysse Atlanteren eller transporteres på landjorda.

Men tidene forandrer seg. Flere og flere vikinger bosetter seg i nye landområder og setter i gang med handel og håndverks-

virksomhet. De er oppfinnsomme og fulle av tiltakslyst og blir sett på som flinke forretningsfolk. De blir kjent med nye mennesker og gifter seg med de fastboende.

På samme tid kommer vikingene både i Norge og i utlandet i kontakt med en ny religion, nemlig kristendommen. Vikingenes gamle hedenske guder blir etter hvert erstattet med kristendommens Gud, kalt Hvitekrist. De gamle hovene, hvor de alltid har ofret til Tor og Odin, blir forbudt, og mange blir tvunget til å la seg døpe og omvende til den kristne tro. Dette skjer på slutten av 1000-tallet, og dermed tar vikingtiden slutt.

I vikingsamfunnet har kvinnen ansvaret for oppdragelsen av barna og passer på gårdsbruket når mannen er på vikingtokt. I beltet sitt bærer hun nøkkelknippet til verdiskrinet på gården, og hun passer på at trelleene gjør jobben sin. Barna blir også tatt godt hånd om. De er ivrige tilhørere når de eldre forteller om erobringstokter de har vært med på. I de lange og kalde vintermånedene sitter familiene rundt ildstedet i langhusene sine. På denne tiden av året gleder mennene seg til at våren skal komme og skipene skal gjøres klare til nye eventyr i fremmede farvann.

På tinget vedtar vikingene lover og tar opp saker av felles interesse. Her løser de konflikter og avsier dommer. Har noen lidd urett, kan man kreve en bot. Man kan også velge å gå holmgang, det vil si å kjempe på liv og død. Bare den sterkeste overlever denne kampen.

Bøtene for drap er noenlunde faste. Størrelsen på boten henger sammen med hvor nær man er i slekt med drapsmannen. Ætten eller slekten står ansvarlig for drapsmannens ugjerning og må ofte betale i form av kyr. Ifølge Gulatingsloven §§ 218–228 må slekten betale 189 kyr for drap på en mann med odelsrett til en gård. Ei ku kan regnes å ha en verdi som tilsvarer 13 000 kroner i dag, så det var en bot som sved, både for drapsmannen og for slektingene hans.

Ordforklaringer

hedensk: som ikke tilhører kristendommen

Hvitekrst: (norrønt) Kristus

hov: hedensk gudshus

trell: slave

holmgang: kamp mellom to personer som ble utkjempet på en holme

ætt: slekt, familie

Norrøn gudetro

Side 45 i 8B

Hva slags guder trodde vikingene på? Hva slags forestillinger hadde de om verdens skapelse og livet etter døden? Svarene kan vi finne i den gamle gudetroen som kalles norrøn mytologi. Denne gudelæren finner vi først og fremst i gudediktene i *Den eldre Edda* og gudelæren i *Den yngre Edda*. Den sistnevnte ble skrevet av Snorre Sturlason på 1200-tallet, etter at kristendommen hadde blitt kjent og vikingtiden tok slutt.

I diktet *Voluspå*, som betyr *spåkvinnens spådom*, beskriver volven hvordan verden blir til, utvikler seg og går under. Hun forteller om de første menneskene på jorda, Ask og Embla, om hvordan ondskapen kommer inn i verden og fører til verdens undergang, det som kalles *ragnarok*. Men spådommen slutter ikke med dette. Etter ragnarok stiger jorda opp av havet, og verden blir igjen lys og vakker.

Den eldre Edda

- ▶ Anonyme forfattere
 - ▶ Dikt
 - ▶ Gude- og heltedikt
- Eksempler: *Voluspå/Håvamål*

Den yngre Edda

- ▶ Snorre
- ▶ Prosa basert på dikt fra *Den eldre Edda*

Ordforklaringer

norrøn mytologi: norrøn gudelære

volve: kvinne som kunne spå om framtida og øve trolldom

Gudene i Åsgard

Side 45 i 8B

Odin i Valhall

Eddadiktene blir inndelt i *Den eldre Edda* og *Den yngre Edda*. I *Den eldre Edda*, som er en samling av gudedikt og helte-dikt, får vi et levende bilde av den gamle gudetroen. Øverst troner guden Odin. Han hersker over guder og mennesker. Han er klok og vis, men også farlig og uberegnelig. Odin er krigens gud. Når menneskene faller døde om i kamper, blir de sendt til *Valhall*, der Odin hersker. Her kan de slåss på tunet hver eneste dag, og når kvelden kommer, kan de ete og drikke så mye de har lyst til, dag etter dag til evig tid.

Tor med hammeren

Gudene i den norrøne mytologien blir kalt *æser*. De bor i *Åsgard* og styrer over menneskene, som bor i *Midgard*. Langt borte i Jotunheimen, der det er mørkt og kaldt, bor *jotnene*. De er som troll flest og lager alltid bråk for æsene. Ofte må guden Tor ordne opp. Han kjører med bukkene sine over himmelhvelvingen og kaster hammeren *Mjollne* mot alle jotner som prøver seg. Når han blir virkelig sint, høres torden og brak, og menneskene tror at han styrer vær og vind. Gudskjelov er han ikke langsint, og de fleste menneskene liker ham veldig godt.

Den listige Loke

En av gudene som bor i Åsgard, kalles *Loke*. Han stammer fra jotnene, og er en listig og slu skapning som alltid skaper problemer for de andre æsene. Men når den rasende Tor nærmer seg, blir selv Loke spak og viker unna. Det er nok ingen som ønsker å få den samme behandlingen som Midgardsormen fikk av Tor. Den fryktinngytende ormen, som lå i havet og omkranset hele jorda, ble en dag fisket opp av Tor med et oksehode som agn. Mens den giftige ormen freste og spydde eiter, tok Tor fram hammeren og slo hodet av ham!

Guder med menneskelige egenskaper

I den norrøne gudetroen er ikke gudene opphøyde vesener som står fjernt fra menneskenes verden. Tvert imot viser gudene i Åsgard menneskelige egenskaper som sjalusi, humor og kjærlighet. Mange av dem er også gift og har barn. Det er kanskje derfor vikingene på 800- og 900-tallet hadde et så sterkt forhold til dem – de var skapninger som lignet på menneskene med gode og onde egenskaper.

Ordforklaringer

jotne: et overnaturlig vesen i norrøn mytologi som stadig lå i krig med mennesker og guder

eiter: dyregift for eksempel av orm, maur, samt drager og andre fabeldyr

Kristendommen blir kjent

Side 47 i 8B

Som du leste i begynnelsen av kapitlet, blir stadig flere mennesker i Norden på 1000-tallet kjent med kristendommen. Det blir viktig å bekjempe den gamle gudetroen og omvende vikingene til kristen tro.

Men dette er ikke lett. Vikingene er vant til å ofre til gudene sine for å få bedre avlinger. Gudene *Njord*, *Frøy* og *Frøya* må gjøres blide hvis åker og eng skal gi godt utbytte. Derfor har vikingene gjennom flere hundre år avlivet dyr og gitt deler av kjøttet til gudene.

Prestene vil nå ha slutt på disse ofringene. På de gamle offerstedene blir det bygd kirker, og den gamle gudedyrkingen forsvinner etter hvert. Likevel lever forestillingene om Tor og Odin videre i dikt eller kvad.

Eddadiktningen

Side 47 i 8B

Den eldre Edda ble skrevet av anonyme forfattere på Island på 1200-tallet. Boka består av gudedikt og heltedikt og gir et levende inntrykk av den gamle gudetroen. To av gudediktene heter *Voluspå* og *Håvamål*. *Voluspå*, som dere leste om på side 4, er fortellingen om jordas skapelse slik vikingene forestilte seg den (se strofen i margin nedenfor).

I opphavs tider var ingen ting, ikke sand, ikke sjø eller svale bølger;	jord fans ikke og opphimmel, bare ginnungagap, og gras ingen steder
--	--

Ordforklaringer

avling: utbytte av jorda

offer: gave til gudene

Ginnungagap: fra norrøn mytologi. Navnet på det gapende tomrommet som var før jorda og levende vesener ble til

Håvamål

Side 48 i 8B

Håvamål er et storslagent gudedikt i *Den eldre Edda*. *Håvamål* betyr *den høyes tale*, det vil si *Odins tale*. *Håvamål* er det lengste av alle eddadiktene og stammer fra vikingtiden. Man regner med at diktet kan være laget i Norge, fordi naturbildene stemmer overens med norsk natur.

Diktet innledes med at en fjellvandrer kommer ned til en gård for å få seg mat og tørre klær. Han blir invitert inn og begynner å snakke med vertskapet. Resten av diktet er denne gjestens tale, og vi skjønner at gjesten må være Odin selv.

Sidene 48–49 i 8B

Håvamål (utdrag)

1 Åpner du døra
til ukjent hus,
skal du være varsom,
skal du være vaktsom,
for uvisst er å vite
om uvenner
alt sitter benket der inne.

2 Gjæve vertsfolk!
en gjest er kommet,
hvor skal han sette seg?
på vedlag ved døra
venter han nødig,
om han har viktig ærend.

3 Eld trenger han
som inn er kommet,
og er kald om kne;
mat og klær
kan mannen trenge,
som kommer fra ferd over fjell.

6 Av evnene sine
bør en aldri skryte,
far heller varsomt med vettet;
når en klok og fåmælt
kommer til gards,
går det ham sjelden galt.

11 Bedre bør
å bære har ingen
enn mye mannevett;

verre niste
på vegen har ingen
enn den som har drukket for mye.

17 Tosken måper
og mumler dumt,
der han sitter som gjest i gilde;
straks han får
den første slurken,
er det ute med alt vettet.

23 Ukløk mann
ligger alltid våken
og tenker på mange ting;
da er han trøtt
når dagen kommer,
alt er i ulag som før.

24 Ukløk mann
tror alle som smiler,
må være hans gode venner;
han vet ikke det
at bak vennlige ord
kan den kloke skjule svik.

42 For vennen sin
skal en være venn
og gjengjelde gave med gave;
men ler en av deg,
så le igjen,
lønn ham med løgn for svik.

44 Hør, har du en venn
og tror vel om ham,
og vil du ha gagn av vennen:
bland sinnet ditt med ham
og send ham gaver,
søk ham ofte opp.

58 Opp i otta
og ut må han
som vil røve liv og rikdom;
sjelden får liggende
ulv et lår
eller sovende mann seier.

59 Opp i otta
og ut må han
som har få folk i arbeid;
en mister mye
med morgensøvnen,
rask er halvveis rik.

68 Eld er best
for menneskebarn
og syn av sol,
helsen sin,
får en *ha* den bare,
og leve uten lyte.

Ordforklaringer

gjæve: meget ansette

gilde: festlig lag eller sammenkomst

ulag: uorden

gagn: nytte, hjelp

otta: tidlig på morgenen

lyte: legemsfeil, feil på kroppen

☛ Les diktet *Ta VARE* av Jan Erik Vold på side 50 i 8B.
Se oppgave 4 og 5.

Trymskvede

Side 51 i 8B

Trymskvede er et gudedikt som på en humoristisk måte forteller om da guden Tor blir frastjålet hammeren sin. Han blir svært sint da han oppdager at den er borte, og guden Loke drar til Jotunheimen for å finne ut av saken. Der møter Loke jotnen Trym, som sier at det er han som har stjålet hammeren til Tor. I bytte for hammeren vil han ha den vakre guden Frøya til hustru. Loke drar tilbake og prøver å overtale Frøya, men hun nekter.

Da møtes gudene og diskuterer hva de skal gjøre. De finner ut at de vil kle ut Tor som Frøya i brudeklær og på den måten lure Trym.

Så bandt de om Tor
brudelinet,
gav ham det store
Brisinge-smykket,
lot nøkler ringle
ned fra hans belte,
kvinneklær falle
ham over knærne.
Men på brystet
var brede stener,
hodelin knyttet de
hendig i topp.

Loke kler seg også ut som en kvinne, og de to drar til Jotunheimen. Trym får høre at Frøya er på vei, og forbereder den store bryllupsfesten.

Så er selskapet i Jotunheimen i gang, og Frøya drikker og spiser som en mann; en hel okse, åtte laks og tre tønner med øl går med. Trym stusser; aldri har han sett en kvinne spise og drikke slik! Så letter han på brudelinet for å få et kyss. Da skvetter han til. Han har sjelden sett et så ondskapsfullt blick. Loke

unnskylder dette med at Frøya har reist langt og ikke har sovet på mange netter.

Så skal Frøya vies. Jotnene bærer inn hammeren og legger den i fanget til Frøya. Tor humrer med seg selv da han kjenner hammeren i hånden. Han reiser seg og dreper Trym og alle jotnene momentant. Tor har fått sin hevn. Nå er hammeren hans!

Ordforklaringer

Frøya: kjærlighetens gudinne

brudelinet: brudeslør

Brisinge-smykket: halssmykket til Frøya

Heltediktene

Side 54 i 8B

Heltediktene i *Den eldre Edda* handler ikke om guder, men om mennesker med overnaturlige egenskaper. De er svært modige og viser dette i farefulle situasjoner. Noen av heltene stammer fra gudene og er nærmest udødelige. I noen av disse heltediktene fortelles det også om skjønne jomfruer. Man hyller kjærligheten, selv om den ofte er ulykkelig.

Skaldekvad

Side 54 i 8B

En *skald* var en dikter som var ansatt hos konger og høvdinge. Skaldens oppgave var å skrive *kvad* eller dikt der han hyllet herren sin for mot og tapperhet. Som lønn for strevet kunne han vente seg flotte gaver, for eksempel et sverd eller en vakker gullring. Kvadet kunne også være en takk for en gave skalden allerede hadde fått av høvdingen.

Vi kjenner til om lag 250 skalder som diktet på Island over en periode på 500 år. Skaldene var navngitte personer, i motsetning til de anonyme forfatterne av eddadiktene. Mange var store kunstnere og stolte over å kunne skrive kvad. Noen ganger

hendte det at de diktet spottevers og kjærlighetsdikt, noe som en tid var ulovlig på Island. Mange skalder skrev historier om virkelige konger og hendelser i tiden. Disse skaldene ble sett på som pålitelige historiefortellere. Snorre Sturlason, som du skal få høre mer om, brukte blant annet skaldekvadene som kilder når han skulle skrive sine kongesagaer.

Egil Skallagrimsson redder hodet!

En av de mest kjente skaldene var islendingen *Egil Skallagrimsson*, som levde på 900-tallet. Det sies at han kunne si fram dikt fra han var tre år. Ifølge sagaene var han både en god far og ektemann, men han var også kranglete og grisk etter gull.

Egil Skallagrimsson fornærmet en gang kong *Eirik Blodøks*. Ved et uhell forliste han senere utenfor England. Han ble da tatt til fange av kong Eirik og dømt til halshogging. Mens han ventet på å bli henrettet og få hodet kappet av, diktet han et kvad hvor han hyllet kong Eirik. Da kongen fikk høre dette kvadet, slapp han Egil Skallagrimsson fri. Egil reddet på denne måten livet sitt ved hjelp av et kvad. Diktet fikk navnet *Hodeløsingen*.

Ordforklaring

kvad: høytidelig dikt

Kilder:

«Håvamål»:

Edda-dikt, Cappelen 1975

«Trymskvede»:

Eddadikt. Skaldekvad. Folkeviser ved Anne Holtsmark, Gyldendal 1941

Islandske ættesagaer

Side 55 i 8B

Islandske ættesagaer er fortellinger fra nybyggersamfunnet på Island på 900-tallet. Disse fortellingene ble skrevet ned i kristen tid. Hvem som har skrevet dem, vet vi ikke noe om.

Islendingsagaene forteller om forholdene mellom ættene på Island i vikingtiden. Samtidig gir de uttrykk for en kristen tenkemåte, fordi de er skrevet ned først på 1200-tallet.

Det er bevart i alt 29 ættesagaer. Noen av de mest kjente er *Sagaen om Gunnlaug Ormstunge*, *Njáls saga*, *Sagaen om Egil Skallagrimsson*, *Sagaen om Ramnkjell Frøysgode* og *Gisles saga*.

De islandske ættesagaene er alle skrevet i en spesiell stil som blir kalt *sagastilen*. Den kan sammenfattes slik:

- ▶ Fortellemåten er nøktern og saklig.
- ▶ Fortelleren står utenfor handlingen og beskriver aldri personenes tanker og følelser.
- ▶ Det er gjennom hva personene sier og gjør, at vi får innblikk i hvordan de er som mennesker.
- ▶ Handlingen går fra høydepunkt til høydepunkt.
- ▶ Dialogene skildrer høydepunktene.
- ▶ Fortelleren sier heller for lite enn for mye. Dette kalles *underdrivelse*.

Den tøffe sagahelten

Side 55 i 8B

Sagafortellingene er både ren diktning og levende historie. De skildrer det barske vikingsamfunnet der den sterkeste rett rår. En ekte sagahelt er enten høvding, skald eller storbonde. Han er stolt og lar ikke være å delta i en blodig kamp med livet som

innsats. Ofte er han også sterk og vakker å se til. Gunnar fra Lidarende i *Njáls saga* er et eksempel på en sagahelt som forsvarer slekten sin, men som likevel kvier seg for å drepe. Gunnar blir derfor en spennende personlighet, som mange lesere kan kjenne seg igjen i den dag i dag.

Blodhevn

Side 55 i 8B

Hensynet til slekten går foran alt. Hvis noen i slekten opplever urett eller blir drept, må det gjengjeldes. Blodhevn kan bli den eneste løsningen, og da går det hett for seg. Drap gjengjeldes med drap. Den som til slutt seirer, har retten på sin side. Bare på den måten kan vikinghelten bevare et godt rykte for ettertiden.

Skjebne og drøm

Side 55 i 8B

Sagaheltene kan seire og overvinne mange hindringer. Likevel kan de aldri unnsnippe skjebnen. Enhver viking med respekt for seg selv lytter til hva skjebnen har å si. Oftest er det drømmene som varsler om hendelser og ulykker. Derfor tar vikingene drømmene på alvor. De lytter og prøver å tyde innholdet i drømmene sine.

Ordforklaringer

ætt: familie, slekt

saga: norrøn fortelling om kjente slekter og personer fra vikingtiden

skjebne: noe som bestemmer over menneskets liv (høyere makter)

Vår tids helter

Side 56 i 8B

Som du har lest, foretok vikingene ofte lange, spennende oppdagelsesferder. De oppdaget nye landområder og ble kjent med nye folk og nye skikker.

Også i vår tid finnes det eventyrere og tøffe helter. Noen har en drøm som skal bli til virkelighet. En slik person er ekspedisjonsfareren Lars Monsen. I april 2000 innleder han den lengste villmarksekspedisjonen med hundespenn noensinne. Han krysser Canada på tvers fra ishavet i Nord-Alaska til Labradorkysten i øst. På turen opplever han det meste, angrep av svartbjørn, isbjørn og elg og ulveflokker som kommer på kloss hold. Han opplever ensomhet og isolasjon, en storslagen natur og ikke minst at drømmen hans blir virkeliggjort.

Lars Monsen: Nådeløs villmark. Canada på tvers (utdrag)

Side 56 i 8B
Se oppgave 10,
side 59

[...]

Blytunge, knasende skritt i mørket

27. NOVEMBER, klokka 07.00. Det er kaldt, ned mot 30 minusgrader, og vinden fra i går kveld har dødd ut. Som vanlig er nå for tiden, vrir jeg meg litt på morrakvisten på grunn av smerter i ryggen og ned langs høyre bein. Akkurat det behøver ikke nødvendigvis være en ulempe her ved Hudson Bay – jeg våkner generelt lettere.

Det første dagslyset er ennå en time unna. Plutselig hører jeg snøen jamre seg under press fra blytunge steg i kulda! Jeg formelig river av meg selskinnslua, setter meg opp og holder pusten for å kunne høre best mulig.

Total stillhet i kanskje tyve sekunder.

Så knaser det igjen, langs den venstre veggen. I den neste brøkdelen av et sekund er det som om kroppen eksploderer i en bombe av adrenalin. Blodet skylder som en massiv flodbølge fra mellomgulvet og ut i fingertuppene, tærne, opp forbi øynene og ut i hver bidige hårrot på skallen. Du snakker om å bråvåkne!

Jeg kaster meg rundt i teltet, fremdeles i soveposen, river ned glidelåsen ved fotenden i innerteltet og griper rifla som står lent opp mot veggen. Jeg oppbevarer ikke våpnene inne i teltet fordi primusfyringen skaper kondens – og denne kondensen vil fryse fast avfyringsmekanismene så fort jeg slukker primusen. En liten detalj som kan bety liv eller død.

Skrittene stanser utenfor den tynne sponplata som utgjør døra, halvannen meter fra hodet mitt. Døra har ikke lås, men er «barrikadert» med en ishockeykølle – hva ellers, jeg er i hockeyens hjemland. Stillheten senker seg på ny.

En så intens stillhet har jeg aldri noensinne følt.

Rifla står alltid klar med en patron i kammeret, og sikringen på. En liten bevegelse med tommelen gjør børsa skuddklar, men jeg hviler fremdeles pekefingeren utenpå bøylene som beskytter avtrekkeren.

Jeg ligger på magen med løpet pekende rett mot døra. Kuldegradene omfavner raskt armene og overkroppen, men det kan jeg ikke bry meg med nå. Et langt, lydløst pust sender en sky av damp ut i tussmørket. Helt mørkt er det ikke, trolig fordi den nesten fulle månen ikke er gått helt ned.

Skraping på døra. Nå er det på tide å gi seg til kjenne.

– Hei, bjørn! Det er et menneske her! Du må komme deg vekk herfra! roper jeg.

Mer skraping, raskere og over hele døra. Jeg svarer med regelrett bæljing, en rekke usammenhengende setninger uten mening. Bare høy lyd.

Isbjørnen går opp på to. Jeg kan se omrisset av en massiv overkropp gjennom det smale vinduet over døra. To enorme labber klorer mot glasset og skraper vekk halvparten av snøen. Så er det stille i fem sekunder før den massive muskelbunten, fremdeles på to, dundrer til den spinkle plankebua med begge labbene samtidig. Hele veggen rister.

Jeg griper metalltallerkenen min, og slår den hardt mot en tom aluminiumskanne og en tom plastdunk. Støyen det lager, gjør vondt i mine egne ører. Men til ingen nytte. Tvert imot, isbjørnen blir bare enda mer ivrig, og klorer intenst på døra, nå langt nede der det er et tre centimeter bredt, åpent rom.

Får den en klo inn der, er døra åpen på et blunk, og angriperen vil se meg rett i øynene på halvannen meters hold. Selv om jeg avfyrer et dødelig skudd, kan den lett drepe meg etter at den er truffet.

Jeg kan nå høre Døden puste utenfor. I noen sekunder vurderer jeg å skyte et varselskudd, men dropper det fordi Arviat ligger knapt halvannen kilometer unna i luftlinje og rett i kulebanen. Til sidene er det andre koier der det kan være folk. Dette betyr også at et eventuelt skudd må treffe.

Døra kan bli slått inn når som helst. Her og nå går det opp for meg at denne isbjørnen rett og slett ikke vil la seg jage bort, og at jeg er dens bytte. Et bytte den ikke har tenkt å la unnslippe. Et menneske den har tenkt å spise.

En merkelig ro senker seg over meg. Adrenalinet dør ut, all anspenhet forsvinner. I stedet overveldes jeg av en blanding av alvor og tristhet, men mest av alt beslutsomhet. Jeg setter rolig

fra meg tallerkenen. Fester et godt og stødig grep rundt børsa, finner den mest behagelige liggende skytestillingen og snakker lavt til inntrengeren:

– Jeg beklager. Jeg er nødt.

I samme øyeblikk går isbjørnen nok en gang opp på to, og gjør seg dermed mer sårbar. Den rekker å dundre til veggen en gang til før skuddet drønner. 30.06-kula går tvers gjennom døra, inn i brystet og gjennom den høyre lungen. På halvannen meters hold.

Sjokket får den mer enn tre meter lange og 500 kilo tunge kolossen av en isbjørn til å bykse vekk fra plankebu, ned mot den islagte strandkanten av Hudson Bay. Mens den løper, drypper det litt blod, men ikke mye, og urinen skvetter seks, sju ganger. Etter 60 meter faller den om, tunga vrir seg ut av kjeften og de siste krampetrekningene går gjennom kroppen. Så senker stillheten seg på ny.

Jeg kikker ned på den enslige tomhylsa. Soving blir det dårlig med nå. I stedet fyrer jeg opp primusen, får det raskt varmt og behagelig i teltet og lager en kjele dampende kokekaffe. Så kom den dagen da jeg måtte drepe en bjørn. Tungsinnnet henger som et tonn bly over meg, men jeg er likevel glad over å være i live. ■

Ordforklaringer

kondens: væske av fortettet damp

å barrikadere: å blokkere

Kilde:

Lars Monsen Outdoors 2002

☞ Les teksten *Kvinnelige eventyrere*, side 60 i 8B.

Norske kongesagaer

Side 63 i 8B

Heimskringla er historien om de norske kongene, skrevet av *Snorre Sturlason*. Navnet *Heimskringla* kommer av de to første ordene i forordet til kongesagaene, *Kringla heimsins*, som betyr *verdensringen*. Verket forteller om tiden fra 850, da *Halvdan Svarte* regjerte, til slaget på Re i 1177. Snorre forteller blant annet historiene om Halvdan Svarte, Harald Hårfagre og Olav Tryggvason.

Olav den helliges saga

Side 63 i 8B

Den største delen av *Heimskringla* er *Olav den helliges saga*. Her skildres Olav først som en barsk vikinghelt. Etter sin død beskrives han som en kristen helgen som kunne utføre undere. Selv om dette ble skrevet allerede på 1200-tallet, er det fremdeles spennende lesning.

Som kilder har Snorre spesielt brukt skaldekvadene. Disse kvadene mente han selv måtte være troverdige, for ingen skald ville vel våge å lyve når de laget et kvad for en stor konge. Men *Heimskringla* hadde ikke vært et storverk hvis ikke Snorre også hadde vært en genial kunstner. Det var Snorre, en islandsk forfatter, som greide å gjøre vår gamle kongehistorie så rik og levende.

Slaget på Stiklestad (utdrag)

Side 63 i 8B

DA KONG OLAV hadde fylket hæren sin, talte han til mennene. Han sa at de måtte gjøre seg harde og gå djervt fram.

«Om det blir kamp,» sa han, «har vi en stor og god hær, og enda bøndene kan ha noe mer folk, så er det likevel lykken som rår for seieren. Dette vil jeg dere skal vite: Jeg flykter ikke fra denne kampen; enten skal jeg seire over bøndene eller falle i slaget. Jeg vil be om at *det* må bli min lodd som Gud ser er

det beste for meg. Vi skal trøste oss til det at vi har mer rett enn bøndene, og at Gud derfor også vil frelse eiendommene våre for oss etter denne kampen, eller også gi oss mye større lønn for det tap vi får her, enn vi selv kan ønske oss. Men om jeg får noe å si etter kampen, da skal jeg lønne hver av dere etter fortjeneste, og etter hvordan hver går fram i kampen. Om vi seirer, da blir det nok både av land og løsøre til deling mellom dere, det som uvennene våre eier nå. La oss gå på så hardt som mulig i førstningen, for slaget blir snart avgjort når overmakten er stor. Vi kan vente å få seier om vi handler fort, men det vil falle oss tungt dersom vi kjemper til vi blir så trøtte at folk blir uskikket til å slåss av den grunn. Vi har mindre folk å skifte på med enn de som kan gå fram noen om gangen, mens andre bare verger seg og hviler. Men om vi går så hardt på at de som står fremst, viker unna, da kommer den ene til å falle over den andre, og så blir det verre for dem dess flere de er.»

Da kongen sluttet talen, kom folk med høye tilrop til ham og egget hverandre opp.

Tord Folesson bar kong Olavs merke.

Kong Olav var kledd slik at han hadde en forgylt hjelm på hodet og et hvitt skjold, der det hellige kors var innlagt med gull. I den ene hånden hadde han den øksa som nå står i Kristkirken ved alteret. Ved beltet hadde han det sverdet som heter Neite. Det var et veldig skarpt sverd, og håndtaket var omviklet med gull. Han hadde ringbrynje.

Da kong Olav hadde fylket hæren, hadde bøndene ennå ikke kommet nær noen steder. Da sa kongen at hæren skulle sette seg ned og hvile. Så satte kongen selv og hele hæren hans seg ned, de satt romt. Kongen lente seg ned og la hodet i fanget på Finn Arnesson. Da kom søvnen over ham, og han sov en stund.

Da så de bondehæren, og nå kom hæren mot dem og hadde satt opp merkene sine, og det var en svær folkemasse. Da vekte Finn kongen og sa til ham at bøndene kom imot dem. Da kongen våknet, sa han:

«Hvorfor vekte du meg, Finn, og lot meg ikke få drømme ferdig?»

Finn svarte: «Du drømte vel ikke slik at du ikke heller skylder å våke og gjøre deg ferdig til å ta imot den hæren som kommer mot oss. Ser du ikke hvor nær bondemugen er kommet nå?»

Kongen svarte: «De er ikke så nær oss ennå at det ikke hadde vært bedre om jeg hadde sovet.»

Da sa Finn: «Hva drømte du da, konge, siden du syntes det var så ille du ikke fikk våkne av deg selv?»

Da sa kongen hva han hadde drømt. Han syntes han så en høy stige og gikk oppover den opp i lufta så langt at himmelen åpnet seg, og så langt nådde stigen. «Jeg var kommet på det øverste trinnet,» sa han, «da du vekte meg.»

Finn svarte: «Jeg synes ikke denne drømmen er så god som du visst synes. Jeg tror dette varsler at du skal dø, dersom det da var noe annet enn søvnørske som kom over deg.» [...]

Det var vakkert vær, og sola skinte fra klar himmel. Men da slaget tok til, la det seg en rød sky over himmelen og over sola, og før slaget var slutt, var det mørkt som natten.

Kong Olav hadde fylket på en bakketopp, og de stupte seg nedover mot bondehæren og løp så hardt at bondefylkingen bøyde unna for dem, slik at brystet på kongens fylking kom til å stå der de fremste i bondehæren hadde stått. Da var mye av

bondehæren ferdig til å flykte, men lendmennene og huskarene deres stod fast, og det ble en hard strid.

Lendmennene egget hæren og presset dem til å gå på.

Nå gikk bondehæren fram fra alle kanter. De som stod fremst, hogg, og de som stod dernest, stakk med spyd, og alle de som gikk baketter, skjøt spyd og piler eller kastet stein og håndøkser og kastespyd. Det ble snart en blodig kamp, og det falt mange folk på begge sider. I denne første ria falt Arnljot Gjelline, Gaukatore og Avrafaste og hele følget deres, men hver av dem hadde drept en mann eller to før de falt, og noen hadde drept flere. Da ble fylkingen tynn framfor kongens merke. Kongen bad Tord bære merket framover, og kongen selv fulgte merket og likeså den flokken han hadde valgt ut til å stå nær ham i kampen. Det var de mest våpendjerve menn i hæren hans, og de som var best rustet.

Da kong Olav gikk fram og ut av skjoldborgen i spissen for fylkingen og bøndene fikk se ham i ansiktet, ble de redde og reint handfalne.

Nå ble det en veldig strid. Kongen selv gikk hardt fram i nærkamp. Nå kjempet kong Olav djervt og modig. Han hogg til lendmannen Torgeir fra Kvistad og hogg ham tvert over ansiktet så neseskjermen på hjelmen gikk i stykker, og hodet ble kløyvd nedenfor øynene så det nær gikk tvert av. Da Torgeir falt, sa kongen: «Ble det ikke sant som jeg sa deg, Torgeir, at du ikke ville seire når vi to møttes?»

I samme stund satte Tord merkestanga ned så hardt at stanga ble stående. Da hadde Tord fått banesår, og han falt der under merket. Da falt Torfinn Munn og Gissur Gullbrå også. To mann hadde gått på Gissur, men han drepte den ene og såret den andre før han falt.

Da gikk det slik som før fortalt, at himmelen var klar, men sola ble borte, og det ble mørkt. [...]

Kalv og Olav het to av frendene til Kalv Arnesson. De stod på den ene siden av ham. Det var store, kjekke karer. Kalv var sønn til Arnfinn Armodsson og brorsønn til Arne Armodsson. På den andre siden av Kalv Arnesson gikk Tore Hund fram. Kong Olav hogg til Tore Hund over akslene. Sverdet beit ikke, men det så ut som det røk noe støv opp fra reinskinnskufta.

Tore hogg til kongen, og de skiftet noen hogg med hverandre, men sverdet til kongen beit ikke når det kom på reinskinnskufta. Men Tore ble likevel såret på hånden.

Kongen sa til Bjørn stallare: «Slå du hunden som ikke jern biter på!» Bjørn snudde øksa i hånden og slo med hammeren. Hogget kom i aksla på Tore. Det var et kraftig hogg, og Tore sjanglet under det.

I det samme vendte kongen seg mot Kalv og frendene hans, og Kalvs frender gav Olav banesår.

Da stakk Tore Hund til Bjørn stallare med spydet og traff ham i livet og gav ham banesår. Tore sa da: «Slik spidder vi bjørnene.»

Torstein Knarresmed hogg til kong Olav med øksa, og det hogget kom i venstre beinet ovenfor kneet. Finn Arnesson drepte straks Torstein.

Da kongen fikk det såret, lente han seg opp til en stein og kastet sverdet og bad Gud hjelpe seg. Nå stakk Tore Hund til ham med spydet. Stikket gikk inn nedenunder brynja og opp i magen. Da hogg Kalv til ham, og det hogget kom utenpå halsen på venstre side. Folk er ikke enige om hva det var for en Kalv som gav kongen det såret.

Disse tre sårene var det kong Olav døde av.

Etter hans fall falt også nesten hele den flokken som hadde gått fram sammen med kongen. [...] ■

Ordforklaringer

saga: norrøn fortelling om kjente slekter og personer fra vikingtiden

å fylke hæren: å stille opp hæren

djerv: dristig

ringbrynje: rustning av flettede metallringer

bondemugen: bondeflokken

ri: voldsomt angrep

fylking: oppstilling av en hær i slagorden

lendmann: stormann

banesår: dødelig sår

frende: slektning

stallare: fører for kongens hird

Kilde:

Solheim/Hildrum: *Tverrsnitt 1. Fra Håvamål til Ibsen*,

Oversatt av Bjørn Elling Solheim. Aschehoug 1984

☞ Les diktet *Aust-Vågøy. Mars 1941*, side 67 i 8B.

Den yngre Edda

Side 68 i 8B

Den yngre Edda kalles også *Snorre-Edda* fordi det er Snorre som har skrevet dette verket. Det er ei bok om den gamle gudelæren og om kunsten å dikte skaldekvad. Boka ble skrevet omkring 1220, og Snorre har nok vært bekymret for at gudelæren og den gamle diktetekunsten skulle bli glemt.

Nedenfor kan du lese om Balders død, en historie om gudene Balder, Loke og Tor. Balder er en gud alle æsene er veldig glad i. Så får han vonde drømmer som varsler ham om at livet hans er i fare. Gudene bestemmer seg for å beskytte Balder, og Frigg tar alle i ed på at de ikke skal skade ham. Men den sveikefulle guden Loke synes ikke det er like moro og bestemmer seg for å gjøre alle et pek. Det får alvorlige følger for Balder.

Balders død

Side 68 i 8B

BALDER DEN GODE tok til å drøyme tunge og sterke draumar som varsla ille for livet hans. Da han fortalde æsene draumane, kom dei saman og rådla om kva dei skulle gjere. Dei vart samde om at dei skulle be om trygd for Balder mot allslags fare, og Frigg tok alle ting i eid på at dei ikkje skulle skade han, både eld og vatn, jern og alle slags malm, steinar og jord og tre, alle sottene, dyr og fuglar, eiter og ormar.

Da dette var gjort og utlyst, fann Balder og æsene på moro: Balder skulle stå opp på tinget, og alle dei andre skulle skyte etter han eller hogge eller kaste stein på han. Men det same var det kva dei gjorde, han vart ikkje skadd, og dette var ei stor ære, tykte dei alle.

Men da Loke såg dette, lika han ille at ingen ting skadde Balder. Han skapte seg om til ei kone og gjekk til Frigg i Fensal.

Frigg spurde om kona visste kva æsene heldt på med på tinget.
«Dei driv og skyt på Balder alle i hop utan at det gjer han noko,» svara kona.

«Nei,» sa Frigg, «korkje våpen eller tre kan skade Balder, for eg har teke dei alle i eid.»

Da spør kona: «Har alle ting svore å spare Balder?»

Frigg svara: «Austafor Valhall veks det ein liten renning som heiter misteltein; den tykte eg var for ung til å krevje eid av.»

Da kvarv kona bort, men Loke tok mistelteinen og sleit han opp og gjekk bort til tinget med han. Der stod Hod ytst i ringen, for han var blind.

«Kvifor skyt ikkje du på Balder?» spurde Loke.

Hod svara: «Eg ser ikkje kvar han står, og så har eg ikkje noko våpen.»

Da sa Loke: «Du må gjere som dei andre, kan du vite, og vise Balder den same ære som dei. Ta denne teinen og skyt på han; eg skal hjelpe deg med å sikte.»

Hod tok mistelteinen og skaut på Balder, slik som Loke viste han. Skotet gjekk tvert igjennom Balder, og han fall død til jorda, og det er den største ulykka som har hendt mellom gudar og menneske.

Da æsene såg at Balder var fallen, mista dei reint mælet. Dei stod handfalne og såg på kvarandre. Alle var dei like harme på han som hadde vore meister for dette verket, men ingen kunne hemne det, for staden dei stod på, var fredlyst og heilag. Endeleg freista dei å tale, men da fekk dei ikkje fram eit ord berre for gråt, så ingen kunne tale ut om si sorg. Odin tok det tyngst, for han forstod best kor mykje dei hadde mista i Balder.

Gudane hemner seg på Loke

No var gudane så harme på Loke at han fann det tryggast å rømme. Han gøymde seg da på eit fjell, og der laga han seg eit hus med fire dører, så han kunne sitje i huset sitt og sjå til alle kantar. Om dagen skapte han seg ofte om til ein laks og løynde seg i Frånangerfossen.

Han tenkte mykje på kva slags knep æsene ville finne på for å fange han i fossen, og ein dag han sat framfor elden i huset sitt, tok han lingarn og knytte det i hop til mosker, slik som vi no gjer når vi lagar garn. Medan han sat der, vart han var at æsene ikkje var langt unna, for Odin hadde sett frå Lidskjälv kvar han heldt seg. Han kasta da garnet på elden og sprang i elva.

Da æsene kom fram, gjekk den kloke Kvåse først inn, og da han såg den kvite oska som låg att etter garnet, forstod han at dette måtte vere gilde greier til å fange fisk med. Straks sette dei seg til å binde eit slikt garn, etter det dei kunne sjå av oska.

Da garnet var ferdig, fór dei til elva og kasta det uti. Tor heldt i den eine enden og alle hine æsene i den andre, og så drog dei garnet nedetter elva. Loke sumde framfor og la seg mellom to steinar, så garnet fór over han. Men dei merka at det var noko levande der, og gjekk opp til fossen ein gong til og kasta garnet uti att. Denne gongen hadde dei hengt så mykje stein under garnet at det skulle vere uråd å fare under det. Loke sumde føre garnet, og da han såg at det ikkje var langt att til sjøen, bykste han over kavlen og rende opp i fossen att. Æsene såg kvar han fór av, og dei gjekk på nytt lag opp til fossen. Men no delte dei seg i to flokkar, og Tor vadde midt etter åa. Så drog dei garnet ut mot sjøen.

No hadde Loke to ting å velje mellom: Det eine var å setje til havs, men det var livsfarleg. Det andre var å hoppe over kavlen ein gong til, og det gjorde han. Men i det same han skvatt over, greip Tor etter han og fekk tak kring han, men han rende i handa hans, slik at ho først fekk tak ved sporden; derfor er laksen så smal attarst ved sporden.

Dette var ingen fredlyst stad, og no kunne ikkje Loke vente seg nokon nåde. Æsene førte han med seg til ein heller. Der tok dei tre steinheller og sette på kant og slo hol igjennom dei. Dernest tok dei Narve og Våle, sønene til Loke. Våle skapte dei

om til ein ulv, og han kasta seg over Narve, broren, og reiv han sund. Så tok æsene tarmene hans og batt Loke med dei over dei tre hellene. Ei stod under akslene, ei under hoftene og den tredje under knea. Banda vart til jern.

Skade tok ein eiterorm og festa opp over han, slik at eiteret skulle drype frå ormen og ned i andletet hans. Men Sigyn, kona hans, står hos han og held eit fat under eiterdråpane. Kvar gong fatet er fullt, må ho ut og tømme det, og da dryp eiteret ned i andletet på han, og han rykkjer så hardt i banda sine at heile jorda rister. Det er det vi kallar jordskjelv. Slik ligg Loke bunden til ragnarok. ■

Ordforklaringer

eid: ed, høytidelig erklæring om noe

sott: sykdom

et ting: en forsamling av frie menn som avgjorde viktige spørsmål og rettssaker

renning: spire

misteltein: en snylteplante

å løyne: å skjule

moske: maske

oske: aske

kavl: trestykke som gjør at garnet flyter

åa: elva

spord: halen på en fisk

heller: utoverhengende bergvegg

eiter: dyregift

Kilde: Solheim/Hildrum: *Tverrsnitt 1. Fra Håvamål til Ibsen*,

Oversatt av Bjørn Elling Solheim. Aschehoug 1984

☞ Les teksten *Den greske gudeverdenen*, side 72 i 8B.

Snorre Sturlason (1178–1241)

Side 74 i 8B

Vi har hørt mye om verkene til islendingen Snorre Sturlason. Hvem var egentlig Snorre?

Snorres liv var rikt på dramatiske hendelser. Han ble født i 1178 og ble oppfostret hos Islands mektigste mann. Her ble han tidlig kjent med bøker og skaldekunst. Tjue år gammel giftet han seg og bosatte seg litt senere på storgården Reykjaholt. Etter hvert ble Snorre og hans ætt en av de rikeste og mektigste på Island. Snorre var lur og maktsyk. Han fikk også det høyeste embetet på Alltinget, som lovsigemann. Samtidig skrev han sagaer og skaldekvad og utviklet seg som forfatter.

I 1218 reiste Snorre til Norge. Håkon Håkonsson, som senere skulle bli Norges konge, var bare fjorten år gammel på denne tiden. Snorre slo seg sammen med Skule jarl, som styrte landet. På denne tiden var det blodige kamper mellom de mektigste høvdingene på Island. Uhyggelige mordbranner og henrettelser var vanlig. Skule jarl ønsket å få slutt på ufreden og bringe Island under Norges krone. Snorre, som selv var en mektig høvding, lovet å hjelpe Skule med dette. Snorre holdt ikke løftet sitt, men sendte i stedet et kvad til ære for Skule og Håkon Håkonsson.

Snorre blir drept

Side 74 i 8B

Da Snorre kom på besøk til Norge andre gang, hadde det brutt ut en bitter strid mellom Skule jarl og Håkon Håkonsson. Håkon seiret til slutt og stemplet Snorre som forræder fordi han hadde stått på Skules side. Håkon gav utsendinger i oppdrag å finne Snorre på Island. De skulle enten bringe Snorre hjem til Norge eller drepe ham. En høstkveld i 1241 red Håkons menn til Reykjaholt. Der fant de Snorre, som hadde gjemt seg i kjelleren, og hogde hodet av ham.

Ordforklaringer

Alltinget: folkeforsamlingen på Island, øverste myndighet i alle felles saker

lovsigemann: mann som sa fram lovene på et norrønt ting

Språkhistorie: norrøn tid

Side 75 i 8B

Hvordan snakket vikingene? Det vil vi aldri få svaret på. Det er ingen i dag som vet hvordan vikingene snakket. Derimot vet vi noe om hvordan de skrev, ut fra skrifttegn som er funnet ristet inn i stein, i tre og på kalveskinn. Disse innskriftene kan fortelle oss at språket før og under vikingtiden var annerledes enn moderne norsk.

Hvor gammelt er språket vårt?

Side 75 i 8B

Språket vårt er flere tusen år gammelt, og språkforskere har vist oss at det stammer fra *den indoeuropeiske språkfamilien*.

I forrige århundre begynte forskere å undersøke forskjellige europeiske språk som hadde ord som lignet på hverandre. De ønsket å finne ut om disse språkene kunne være i slekt med hverandre. Det skulle vise seg å stemme.

Man kunne se at det tyske ordet *Haus* lignet på det engelske ordet *house*, som igjen lignet på det norske ordet *hus*. Ordet *synge* lignet på det engelske ordet *sing* og det tyske ordet *singen*. Denne likheten tydet på at tysk, engelsk og norsk hørte til samme språkfamilie og hadde et felles opphav, nemlig *urgermansk*. Men forskerne gikk enda lenger og fant til slutt ut at de fleste europeiske språk måtte stamme fra *indoeuropeisk*, som var flere tusen år gammelt (se språktreet). Norsk, tysk og engelsk var bare én gren av det gamle indoeuropeiske språket.

Språket før vikingtiden

Side 76 i 8B

Runer

Ut fra skrifttegn som er ristet inn i stein og tre, vet vi noe om hvordan de skrev, menneskene som levde *før* vikingene. Skrifttegnene bestod av rette streker og ble kalt *runer*. De rette strekene gjorde det mulig å forme bokstaver i det harde materialet. *Runene* ble ansett som trolldomstegn, og den som mestret

runekunsten, var nok en høyt ansett person som kunne komme i kontakt med både gode og onde krefter.

Futhark

Det eldste runealfabetet bestod av 24 tegn og kalles *futhark*, oppkalt etter de seks første tegnene i dette alfabetet. Tegnene er påvirket av bokstavene i det latinske og det greske alfabetet.

Urnordisk

Språket som ble brukt i Norden mellom ca. år 200 og ca. år 700 etter Kristi fødsel, kalles *urnordisk*. Det var et felles språk for folkegrupper i Norge, Sverige og Danmark. Ordene var mye lengre enn det vi er vant med i dag. Hvor lange de var, kan vi blant annet se i egennavnene *HariwaldaR* (Harald) og *StainawarjaR* (Stein).

I perioden fra år 500 til 700 skjedde det noe dramatisk.

Urnordisk forandret seg svært mye. Språket forandret seg faktisk så mye at en viking på 700-tallet knapt ville ha forstått språket fra før år 500. Det ble tatt i bruk en del lånord. Ordene ble kortere, og nye vokaler kom inn i språket (*a*, *y*, *ø* og diftongen *øy*).

Skriftspråket i vikingtiden

Side 77 i 8B

Språket som folk i Norden brukte fra ca. år 800 til ca. 1350, kalles *gammelnorsk* eller *norrønt språk*. Det er mange ord i norrønt som ligner på dem vi har i dag, men setningsoppbygning og enkelte bokstaver er annerledes.

Norrønt skiller seg fra svensk og dansk

På 800-tallet fantes det mange enerådige småkonger i Norge. De lå stadig i strid med hverandre, og *Harald Hårfagre* for hardt fram for å samle Norge til ett kongerike. Stridighetene førte til at mange mennesker flyktet og søkte etter nye steder å bo. Etter hvert drog de første skipene over havet mot Island og Færøyene. Her bosatte mange nordmenn seg og ryddet nytt land. Fra nå av

brukte både islendinger og nordmenn samme språkform, nemlig *norrønt*.

Urnordisk, som før hadde vært et fellesspråk for hele Norden, ble nå delt i to språkområder: *vestnordisk* (norrønt) og *østnordisk* (svensk og dansk).

Det første norske skriftspråket

Da kristendommen kom til Norden på 1000-tallet, ble folk kjent med religiøse tekster skrevet på latin. Det latinske alfabetet ble tatt i bruk, og *det første norske skriftspråket* så dagens lys. På pergament, som var laget av dyrehud, kunne de nå skrive lengre tekster enn før. Skrivekunsten utviklet seg nå fort.

Den norrøne storhetstiden

Med kristningen av Norden forandret samfunnet seg. Kongen og kirken fikk stadig større makt på 1100- og 1200-tallet. Norden var inne i en *storhetstid*. Samfunnet var preget av ro og orden. Litteraturen blomstret som aldri før, og det ble skrevet lover, handelsbrev, sagaer og skaldekvad på norrønt.

Ordforklaringer

latin: litteraturen og språket i Roma og hele Romerriket i oldtiden

gresk: litteraturen og talespråket i Hellas

lånord: ord som er tatt opp i språket fra et annet språk

diftong: forbindelse av to vokaler i samme stavelse

pergament: hvitt, bearbeidet dyreskinn som ble brukt til å skrive på

saga: norrøn fortelling om kjente slekter og personer fra vikingtiden

skaldekvad: dikt skrevet av en skald (norrøn dikter)